

EVROPSKI REALIZEM IN NATURALIZEM

Formalna meja med romantiko in realizmom je 1830. "Konča" se okoli 1848, ko se začne naturalizem. To obdobje je pomlad narodov, začne se program Zedinjene Slovenije, uveljavi se 3. stan-meščanstvo, ki začne ogrožati plemstvo, delavski razred postane mpčan in ustanovijo Internacionalo. V naturalizmu pridejo do ugotovitve, da ljudje delujejo kot pravila: Determinirani so s tremi dejavniki (dednost, okolje in čas - Taine).

V tem času prevladujejo materialistične smeri filozofije. Nastanejo pozitivizem, utilitarizem, eksperimentalizem in materializem (Marksizem). V tem obdobju so dejavni kritiki, realitiki in esejisti. Največji pomen ima umetnost v Rusiji (Iparlartizem). Posnemanje realnega, stvarnega sveta ki je okoli nas se imenuje MIMESIS.

Realizem je pravzaprav prehodno obdobje saj ni trajalo niti dolgo. V različnih evropskih državah se začne različno pojavljati. Pomembne države realizma so: Francija, Rusija, Anglija in Poljska (Norveška, Danska in Švedska). Nemčija zaradi zelo razvitega fevdalizma ne razvije realizma. Realizem pravzaprav nastane kot kritika na romantiko. Primerjava značilnosti med romantiko in realizmom:

ROMANTIKA	REALIZEM
čustva	racija, razum
poudarjen posameznik	družba
skrivnostni svet	stvarnost
nenavadnost	vsakdanje, tipično
lirika, poezija	epika (roman, novela)

FRANCOSKI REALIZEM

V Franciji se je najprej začel, v 30. letih (1830). Vzroki za to so bili: zelo močan klasicizem in razsvetljenstvo, družbene razmere in razvoj ter filozofske smeri. Tu ima pomembno vlogo družba. Večino je tukaj epike-pripovedništva.

STENDHAL (pseudonim) - živi neopazno, ni posebno uspešen in to tudi verjame. On je začetnik realizma in vez z romantiko (romantični realist). Napisal je roman Rdeče in črno (Kronika leta 1830), v katerem s črno označuje meščanstvo in z rdečo barvo komunizem, vojsko in revolucijo. On sam podpira revolucijo. V Italiji, kjer je živel, je napisal Parmska kartuzija, ki opisuje italijansko družbo, odnose med meščani in aristokracijo. Tu pa ni posameznika ampak je družba, ki ga nadomesti. Bil pa je odličen esejist. Pisal je eseje o glasbi in glasbenikih, Shakespearju in zgodovini slikarstva.

HONORÉ (DE) BALZAC (1799-1850) - Sam veliko napiše saj je bil poklicni književnik. V življenju pa ima željo postati plemič in bogat. To se odraža v njegovem celem življenju. Pred smrtjo se poroči s plemkinjo in postane plemič. Nenehno pisateljevanje se odraža v ciklu romanov Človeška komedija. V njih opisuje vsakdanje in družbene stvari, ki so okoli nas. Želel je prikazati francosko družbo v vsem kar se je dalo. Sebe je imenoval "Napoleon v literaturi."

Njegovo znano delo je Oče Goriot (on sam je odsev Evgena). V romanu se odvija zgodba mladega Rastignaca, ki se pride v Pariz učiti, a namesto da bi se učil, želi zlesti čim više med plemstvo. Pri tem skoraj čisto nič ne izbira sredstev ("žrtvuje družino"), sam pa je priča mnogim nečloveškim dogodkom. V romanu se čuti, da je bil Balzac romantični realist. Tematika v romanu je družinsko-družbena. Roman je pisan v 3. osebi. Prisoten je vsevedni pripovedovalec. Ni pomemben posameznik, ampak družbeni status. V romantični literaturi je namesto opisovanja, izpovedovanje svojih nazorov o svetu.

GUSTAVE FLAUBERT - je pravo nasprotje Balzaca, saj napiše zelo malo. Kar pa je napisal, je napisal z natančnostjo. Sam je samotarskega značaja, družba ga privlači le v literaturi. Sam želi odslikati realni svet. Zagovarja dejstvo, da mora biti resničnost predstavljena brez pripovedovalca, mora biti objektivna in brezosebna (znebiti se mora osebnega pogleda v romanu, le dejstva so pomembna).

Značilni roman objektivnega realizma je Gospa Bovary. Na začetku je bil prepovedan zaradi pregrešnosti. Glavna oseba je Ema, ženska ki ni z ničemer zadovoljna. Poroči se s podeželskim zdravnikom, a se ji vsa pričakovanja podrejo. V ljubimcih začne iskati srečo. Na koncu naredi samomor, zaradi konflikta s stvarnostjo. Dogodki in čas skačejo, prizorišča se med seboj mešajo.

Družbenokritičnost francoskega realizma

Stendhal, Balzac in Flaubert so odklanjali sodobno meščansko družbo zaradi njene brezdušnosti, vsakdanjosti in praktične usmerjenosti. Vendar pa so priznavali zgodovinsko nujnost le-te. To se kaže v tem, da so jo opisovali stvarno, brez presodkov in moralizacije. Zato so nasproti meščanskim razmeram postavljali izjemne, nadpovprečne ljudi z močnimi strastmi, voljo in dejanji. V življenju propadejo, ker jih stvarnost stre.

RUSKI REALIZEM

Povezan je z razvojem fevdalizma v Rusiji. Kljub fevdalcem je težišče na ruskih revežih. Stalno težijo po družbenih spremembah, da ne bi bilo nizkotnih meščanskih "stvari". Eden takih, ki je težil po spremembah, je bil Tolstoj (moralist). Ruski romani so največkrat v ospredju, so daljši in družbeno politično opredeljeni. V njih ni opisovanja meščanskega razreda (vmesnega), so pa višji fevdalci. Izobraženci so bili večinoma iz plemstva. V primerjavi s francoskim realizmom je manj pesimističen, manj skeptičen in objektivni. Povdarjeno je tudi avtorjevo stališče, ni tako brezosebno (stvarne stvari so prepletali s satiro, kritiko ter moralnimi, verskimi in političnimi idejami).

N.V.GOGOLJ - Opisoval je rusko družbo (Nos, Portret). Po letnicah sicer spada v romantiko in je Puškinov vrstnik (njegov svetovalec). Ni gradil le na lastnih iskušnjah, ampak je po njih spraševal tudi svoje bližnje, in jih potem preoblikoval. V njegovih delih se odraža tudi njegova duševna zmedenost. Leta 1842 napiše novelo Plašč. To delo je priredil po resnični zgodbi, o človeku, ki je varčeval in si kupil puško, a jo je kmalu izgubil. Iz žalosti mu pomagajo prijatelji, ki mu kupijo novo. Tu se uveljavijo izrazi mali človek in važna (pomembna) oseba. Nekatere stvari so groteskne (smešno-tragične). V romanu se posmehuje važni osebi in s tem birokraciji. Pisatelj tu ne govori moralistično, ampak vse le opiše. Gogolj je bil tudi romantični realist. Kasneje se tudi on obrne na realistično smer. Večina ruskih romantikov pozno pride na zeleno vejo. Njegovi deli sta tudi Revizor (pregleduje finančno stanje podjarmljenih, komedija na aktualne razmere, napačnemu se "prilizneš") in Mrtve duše (nenavaden nedokončan roman, ki govori o kmetu, ki prodaja že umrle kmete na tuja posestva).

J.A.GONČAROV je tudi romantični realist, ki je živel v prvem delu realizma. Pisal je obsežnejše romane. V svojem življenju gre z ladjo okoli sveta.

J.S. TURGENJEV - Njegov najboljši roman je Očetje in sinovi. Sam sipatizira z Z Evropo. V tem obdobju sta v Rusiji dve politični smeri. V eni so se usmerjali proti Z Evropi, v drugi pa so povdarjali slovanskega duha. Bil je boljši romanopisec in novelist. Tu se pojavljajo generacijske razmere in problemi. Prisoten je spopad med dvema različnima generacijama. Deli se na konzervativno in liberalno. Liberalna je imela stališča nihilizma (zanika vrednost vsega, kar je; stopnjevan cinizem=bojeviti amoralizem).

F.M. DOSTOJEVSKI - (PSIHOLOŠKI REALIZEM) preden je postal svobodni književnik, se je ukvarjal z vojsko. Ker je pisal proti državi so ga obsodili na smrtno kazen, a so ga le poslali v Sibirijo.. Po Sibiriji je živel v Italiji. Veliko hodi po svetu. Vse življenje trpi za božjastjo in umre v Petersburgu. Njegovi temi sta bili predvsem želja po moči in amoralizem intelektualcev (njihova kritična obravnava zaradi nihilistične ideje). Večkrat v svojih delih opisuje nasprotja: krščanstvo-ateizem, dobro-zlo. V svojih romanih gre v ekstreme: nasprotujoči si liki (posebni ljudje). Prisotna je pozitivistična psihologija (analiza človekovega notranjega življenja). Njegov opus delijo na I. Gogoljev vzor (Bedni ljudje, dvojnik, Bele noči-povesti) ter II. Lasten slog (Ponižani in razžaljeni, Zločin in kazen, Zapiski iz podzemlja, Idiot, Bratje Karamazovi, Bosi, Mladec...)

Vse se prenese v človekovo notranjost. Osebe niso običajne, temveč gredo v skrajnosti. Prisotne so neobičajne situacije. Osrednje vprašanje je moralizatorstvo (ali naj storim ali ne). Mnogi iščejo Boga (bivanjska problematika).

Napisal je znan roman Zločin in kazen. Ta roman je analitičen, sestavljen iz 6-ih delov. Glavna oseba je Raskolnikov (dvodelnost), ki je prišel v mesto. Tu začne razmišljati o neurejenih stvareh, ko spozna Ivanovo (skopušna ženska). Čez nekaj časa se odloči za umor te ženske, saj pride do zaključka, da ni slabo ubiti tako zajedalsko uš (sam sebi opravičuje dejanje z argumenti). V zmedenosti poleg Aljone ubije tudi njeno sestro. Čez čas po umoru razmišlja, če je prav storil in zato se mu zmeša. Njega nikoli ne iščejo, saj je vzoren človek. Sam se želi prijaviti, a nima moči. Šele Sonja ga prepriča, da se preda in ga izženejo v Sibirijo.

Nitzsche razdeli svet na dve vrsti ljudi: nadljudi (takih je malo in postavljajo vrednote namesto Boga) in čreda (zmeraj za vse kriva, niso sposobni dejanj nadljudi). Raskolnikov se sprašuje h katerim spada on. Kažejo se poteze nihilizma (nič nima veljave). Obupa nad božjo urejenostjo in ne prizna Boga, če pa ni Boga, je vse dovoljeno.

Ponižani in razžaljeni (1861) je analitični roman v 1.osebi (Vanja pripoveduje zgodbo). Roman sam je zapleten, saj se nenehno spreminja čas in prostor dogajanja. Ponižane in razžaljene so le ženske. Analitično zgradbo ima. Nosilec dejanja je dialog (vse kar stopnjuje napetost).

Roman Idiot govori o odraslemu človeku, ki je po duši otrok. Soroden je Akakiju iz Plašča. Motiv otrok se v tem romanu močno pojavlja. Nosilec dejanja je dialog. Pomemben je tudi notranji monolog (to je povezano pogosto s sanjami). Povsod so značilni ženski liki (ponižani, trpeči, patriarhalni odnosi). Pripravljene so se žrtvovati za druge.

Bratje Karamazovi - opisuje prepad med dvema generacijama, sovraštvo med očetom in sinom. Sin je mlajši, lepši, sposobnejši od očeta. Tu pride do sovraštva. Vsebina: Oče se zaljubi v žensko, v katero sta tudi njegova sinova. Nezakonskega sina nahujskata in ta ubije očeta. Obtožijo pa Dimitrija. Aljoša gre v samostan poplačat grehe družine. Družina razpade. Roman je nekoliko nezaključen. Izrazit je odmik od realnih stvari: Ali je Bog ali ne?

Veliki inkvizitor: Jezus pride v Španijo in naredi čudež. Veliki inkvizitor zapre Jezusa in ga izpraša (v pogovoru mu pove, da ga ne potrebujejo). Jezus odide (dvoumen konec).

Po delih Dostojevskega je povzetih veliko romanov v 20. st.

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ (1828-1910) - Tolstoj je s svojo Jasno Poljano velik in znamenit človek. Vzgojen je bil v pravoslavnem duhu. Finančni položaj ima dober. Zgodaj je začel pisati saj je imel materialne možnosti in slavo. Prvo delo je Zgodba včerajšnjega dne. V Ani Karenini se sprašuje o smislu življenja. Sam ga v slavi ne najde. Pri različnih filozofijah išče resnico. Menil je, da je življenje prazno, če nima smisla. Po romanu Ani Karenini je pisal le še versko-moralistične spise (po 17-ih letih). Želi postaviti novo vero z zapovedmi: 1. Ne jezi se, 2. Ne presuštvuj, 3. Ne prisegaj, 4. Ne razrešuj sile slabega s silo. Mnogi nanj gledajo kot na preroka. Sam zavrača ruski družbeni sistem. Za rešitev se ne zavzem z revolucijo, ampak kako drugače. Izobčijo ga iz pravoslavne cerkve. Želel je uveljaviti idejo enakosti med vsemi (postanimo kmetje). Bil pa je častihlepen, težile je po denarju in ženskah. Proti koncu življenja vse pusti in odide kot puščavnik. Na bližnji železniški postaji umre. Sam je zelo dvopolna oseba. Primer njegovega versko-moralističnega dela je Vstajenje. Ostala dela: Vojna in mir, Ana Karenina, Sadovi prosvete, Moč teme - drame (komedije).

V romanu Vojna in mir je zajetih okoli 500 dejavni ljudi, od teh je 200 zgodovinsko resničnih. Obsega preko 2000 strani. Tolstoj je najprej prebiral zgodovinska dela in nato je šele oblikoval "zgodovinski" roman. Sam ima tudi izkušnje iz bojev. V romanu nastopata dve pomembnejši družini: Bolkonska in Rostov (poleg so še ostale, kot so P. Bezuhov, Kuragin). V nekaterih likih se je pisatelj sam upodobil, kakšen bi rad bil. Naslov je sestavljen iz besed vojna in mir. Vojna pomeni zgodovinske dogodke, mir pa družinsko življenje, ki ga živijo družine. Ta roman je epopeja (podobno nalogo imajo epi).

Napisal pa je tudi družinsko-družbeni roman Ana Karenina (glavna oseba). Tu je prisoten ljubezenski trikotnik.

ANGLEŠKI REALIZEM

V Angliji se je realizem razvil, saj so bile dobre gospodarske razmere, močan delavski razred in razvoj delavskega gibanja. Razvije se v drugi polovici 19. stoletja.

CH. DICKENS - najboljši predstavnik tega realizma. Napisal je roman Oliver Twist. V tem delu je "tema" osebna občutljivost, usoda različnih otrok, ki trpijo (otroci imajo glavno vlogo). Tu gre v socialno smer (želja po sirotišnicah), socialni objektivni realizem. Teži po prikazovanju socialnih nasprotij.

W.M. THACKERY - napisal je najboljši realistični roman v Angliji Semenj ničevosti (prikaz človeštva na "semenju"). Roman se dogaja v času Napoleonovih vojn v Angliji. Izpostavljena je želja po vzponu v družbo. Za to željo bi naredili vse (podkupovanje, grabežljivost). Ta roman ni klasičen, saj nima osrednjega junaka.

POLJSKI REALIZEM

Ta narod je bil v težkih razmerah (Nemčija, Rusija in Avstrija). Vzpon lirike je v romantiki. Realizem pa da bolj pripovedna dela. Njihov realizem je Poljska zgodovina.

Sienkiewicz (1905 l.) napiše V puščavi in goščavi in Quo vadis. Opisoval je Poljsko preteklost: Na polju slave, Mali vitez, Križarji, Potop in Z ognjem in mečem. Zgledoval se je po Scottu in Hugoju ter sledil zgodovinskim romanom iz romantike.

Žeronski se je poskušal tudi z naturalizmom.

Raymont ima vpliv na slovensko književnost z delom Kmetji (Kri in zemlja, Visoška kronika). Napisal je tudi Prah in pepel (o Napoleonovem porazu)

Pickwickovci (angl. humor, prirejen Don Kihot).

NATURALIZEM

To obdobje je stopnjevanje realizma (človeška in stvarna narava). Upošteva vse kar je naravno in se opira na pozitivizem.

Ni tabujev, vse je razkrito, človek je deljiv kot: dednost, okolje in čas (Taine). Vsi smo enaki in ni vzvišenosti (sociološki eperimentalizem).

EMILE ZOLA - kot časnikar živi v Franciji. Leta 1897 poseže v Dreyfusovo afero. Zaradi dela Obtuzujem je preganjan. Je naturalist in brez problemov izdaja svoja dela. Napisal je Beznica, Nana, Človek zver, Zemlja, Polom, Thérèse Raquin, triologija Troje mest... Rougon-Macquartovi, Prirodna in socialna zg. neke dužine v času drugega cesarstva (ciklus romanov, v katerih se osebe ravna po Tainovi teoriji). Tu je okolje nazorno opisano in sem spada 20 romanov (1200 oseb). Značilen je pozitivizem. Je eden izmed tistih, ki želijo doseči slavo in denar. Njegova teorija je eksperimentalizem. Romantične pojme prenese na vulgarnost in niskost. Zavrača estetski in idejni izgled. Poudarja, da mora biti pisatelj brez osebnih idej. Nasilje je opisano z vznemirljivostjo. Bil pa je tudi konzervativen in je odklanjal nepravdo spolnost.

BORISAV STANKOVIČ - napisal je prvi srbski moderni roman Nečista kri, v katerem opisuje muslimanski svet, razmerja, strašno nasprotje, načela patriarhalnih razmer... Pisal pa je tudi novele.

DRAMATIKA (V REALIZMU IN NATURALIZMU)

Teme so pisane v prozi. Teme pa so bile: tezne (poučne, moralna filozofija), meščanske, zgodovinske... Je v nasprotju z romantično dramatikom. Opisuje probleme sodobne družbe (psihološko, socialno-moralni problemi). Razvije se z razvojem gledališča.

Vrh doseže v Skandinaviji in Nemčiji (Büchner-Vojček), Hauptman - realistično-naturalistične drame, Ibsen.

HENRIK IBSEN - zaznamuje vso dramatikom v 19. st. in preživi 3 obdobja (romantiko, realizem, naturalizem). Živel je na Norveškem, hodil pa je tudi po Nemčiji in Italiji. Gmotno je bil preskrbljen. Zagovarjal je miselnost, da sega človek vedno po novih ciljih. Zavzemal se je za enakovrednost žensk, bil je liberalec in demokrat.

Razvojne faze: a) romantična faza - zgodovinske teme, klasične drame, folklorne drame; napiše Peer Gynt (dramska pesnitev v verzih po "miselnosti" Fausta in Don Huana). Zagovarja individualnost človeka, ki se upira javnosti. Predstavljen je kot vedno igrajoč se deček, ki nikoli ne odraste.

b) realistično naturalistična faza - prava drama, socialni problemi, mesto ženske v družbi, meščansko življenje... Napiše Stebri družbe, kjer ugotavlja, kdo naj bi bil steber družbe, glavni junak poiskuje postati steber družbe, a ko mu to ne uspe, ugotovi, kdo so stebri (ženske?). Nora/Hiša lutk je delo v katerem se sprašuje o vlogi ženske v življenju, v družbi in družini. Mož jo ima za lutko, samo zato, da ima urejeno življenje. Strahovi (strahovi preteklosti, grehov naših staršev, bolezni). Vsebina romana: Mama Alvingova pošlje sina Osvalda v šolo, da bi ga obvarovala slabega zgloda očeta. Očeta on sploh ne pozna. Mama vzame v rejo tudi očetovo nezakonsko hčer Regino, v katero se zaljubi Osvald. Pozneje želi mati popraviti stare grehe in zgradi sirotišnico, ki pa kmalu zgori. Osvald pa je podedoval očetovo bolezen. Največji strah mame se uresniči. Ko izve Osvald, da je Regina njegova polsestra, se ločita. Drama se dogaja na majhnem prostoru, kratkem času z malo oseb. Ima analitično zgradbo. Zelo strjena drama. Poudarjena je dednost (naturalizem). Tudi Hedda Gabler (sanja o lepih stvareh, podobno Gospa Bovary) in Divja račka (resnica je samo za močnejše) spada pod to fazo.

c) simbolizem, utemeljitev, psihologizem, v stilu nove romantike. Motiv je prevarana ljubezen. Dela: Gospa z morja, Ko se mrtvi prebudimo so predvsem dela s simbolističnim prikazom. Najbolj se uveljavila Meščanska drama.

A.STRINBERG - v drugi polovici 19. st. je živel na Švedskem kot meščan z razgibanim življenjem. Zavzema se za moške in sovraži ženske. To je tudi njegova osrednja tematika (prevlada moških nad ženskami). Piše vse literarne zvrsti: drame (zgodovinske, kraljevske, naturalistične, idejne), novele, romane... Kmalu doseže uspeh. Bil pa je najprej ateist in pozitivist, nato pa misticist, okultist, antifeminist. Dela: Inferno (Pekel-tu spregovori o svojih osebnih travmah), Izpovedi (izpoveduje svoje življenje), Bedakova izpoved (žena je vampirka), Oče (kdo ima večjo moč nad otrokom, mama ali oče), Pelikan (uničujoče razmerje med moškim in žensko), Pot v Damask in Sonata strahov.

V Rusiji piše drame Gogol, v Angliji ustvarja J.B.Shaw z delom Pigmalion (Zaljubi se v kip, ki ga izdelava ter bogove prosi za oživitev kipa. Sam nato nosi vse posledice). Napisal je tudi Sveto Ivano. Tu so drame neobremenjene in spodbudne.